

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Μέσα στο σύνολο του γυναικόκοσμου της Ελλάδας ένα μέρος το αποτελεί η εργαζόμενη γυναίκα. Είναι η γυναίκα εκείνη που βγήκε από το σπίτι της για να βγάλει το ψωμί της και πολλές φορές και το ψωμί των δικών της που μπορεί να είναι ανήλικα παιδιά ή ανάπηροι γονείς. Την τέτια εύλογη μένη γυναίκα της δουλειάς την αντικρύζει ο φεμινισμός με λαγιάρα, γιατί σ' αυτή στηρίζεται τις πιο μεγάλες ελπίδες του. Η γυναίκα της δουλειάς είναι κείνη που ένιωσε συνειδητά την κοινωνική αδικία που βαραίνει το φύλο μας κι' αρχισε να αισθάνεται την ανάγκη της πολιτικής της χειραφέτησης που θα της δώσει την ολοκληρωτική απολύτρωση. Η γυναίκα της δουλειάς είναι κείνη που θα γίνει τα ασάλευτο βάθρο πάνω στο οποίο θα στηθή το όραλο οικοδόμημα της ισότητας και της δικαιοσύνης. Σ' αυτή λοιπόν τη γυναίκα στηρίζει ο φεμινισμός και την τελευταία λέξη της ιδεολογίας του. Μά όταν μιλούμε για τη γυναίκα εργασία στον τόπο μας, θα πρέπει να ξεχωρίσουμε καθαρά σε ποιές εργασίες λογαριάζεται σαν οικονομικός παράγοντας ή Έλληνίδα. Η παρατήρησή μου αυτή θα φανή ίσως παράξενη γιατί όλοι μας συνηθίσαμε να πιστεύουμε, πως γυναίκα δουλεύτρα είναι μονάχα η ξενοδουλεύτρα εκείνη που δουλεύει στις πόλεις σε χειρωναχτικά και άνωτερα επαγγέλματα. Και αρχίζοντας από τη γυναίκα πλύστρα, σφουγγαρίστρα, ύπηρετρια, σιδερώστρα, παραμάνα κ.λ.π. ανεβαίνομε στη γυναίκα της τέχνης (τεχνικά επαγγέλματα) και καταλήγομε στη γυναίκα της επιστήμης (διανοητικά επαγγέλματα, κρατικές δημόσιες θέσεις). Μέσα στις τρεις αυτές κατηγορίες τοποθετούμε όλο τον εργαζόμενο γυναικόκοσμο.

Ποιός όμως θα πιστέψη πως αντίκρυ στον επαγγελματικό γυναικόκοσμο των πόλεων έρχεται να σταθή ένας άλλος κόσμος εργατριών, που δεν τον λογαριάζομε τόσο τόσο, μα που αποτελεί την πλειονότητα στο σύνολο των γυναικών της Ελλάδας. Ένας γυναικίος κόσμος που πεθαίνει όλημερίς στη δουλειά, χωρίς καν ευνοϊκούς όρους εργασίας, χωρίς νόμους δικαιοσύνης, χωρίς καμιά άμοιβή. Ένας κόσμος που δουλεύει αδιάκοπα σαν σε καταναγκαστικά έργα και δίχως γογγυσμό, γιατί συνηθισε στην τυραννία απάραλλαχτα όπως συνηθίζει ο κατάδικος στα δεσμά του. Αντιπρόσωπος του τέτιου μαρτυρικού γυναικόκοσμου είναι η γυναίκα του χωριού. Γι' αυτές τις μάρτυρες θέλω να μιλήσω σήμερα.

Όποιος έζησε για κάμποσον καιρό σ' ελληνικά χωριά και παρακολούθησε από κοντά την Έλληνίδα του χωριού, όποιος έγνωρισε καλά την πνευματική και την ψυχική της κατάσταση, όποιος πρόσεξε και μελέτησε τις συνθήκες του χωριού, αυτός ο προσεχτικός παρατηρητής μπορεί να μās βεβαιώσει αδίσταχτα ότι η γυναίκα του χωριού είναι η γυναίκα μάρτυρας. Είναι η σκλάβια σε όλους και δεν ελπίζει από κανένα τη λευτεριά της. Σκλάβια του άντρός, σκλάβια του σπιτιού, σκλάβια της εξωσπιτικής δουλειάς. Δουλεύει ολόκληρο το σπίτι της και δουλεύει όλημερίς και τα χτήματα. Και όσο για τη δουλειά την εξωσπιτική, τη δουλειά στο χωράφι, στο άμπέλι, στο περιβόλι, στον έλαιώνα, στο λόγγο, στη βοσκή, στον καπνό κ.λ.π. για όλα αυτά όχι μόνο δεν εξισώνει ο άντρας τη δουλειά της γυναίκας με τη δουλειά τη δική του, μα ούτε σκέφτηκε ποτέ τον πως μπορεί να είναι και η γυναίκα παράγοντας οικονομικός του σπιτιού με την ατομική της εργασία. Όσο για τον άντρα το πράγμα είναι έντελως διαφορετικό. Αυτός ο αφέντης, ο στίλος του σπιτιού, ο νοικοκύρης, ο απόλυτος κυρίαρχος στα μέσα και στα έξω, ο διαχει-

ριστής του χρήματος και των εισοδημάτων, αυτός είναι η κινητήρια δύναμη και πιστεύεται πως μονάχα χάρις στη δική του τη δύναμη και την ικανότητα προάγεται το σπιτικό του. Η εργασία της γυναίκας ή σπιτική και εξωσπιτική ούτε καν λογαριάζεται. Γιατί αν αποφάσισε ο άντρας του χωριού να βάλει σε σύγκριση τη δουλειά τη δική του με τη δουλειά της γυναίκας του, θα έβλεπε τη μεγάλη διαφορά που θα έβγαине απ' αυτή τη σύγκριση. Είπαμε όμως, ότι όποιος γνώρισε τη γυναίκα του χωριού αυτός μπορεί να βεβαιώσει τα πράγματα.

Ας παρακαλουθήσωμε λοιπόν τη χωριάτισσα στη δουλειά της. Νύχτα ακόμη δυό ώρες προτού να ξεμερώσει θα σηωθή να φροντίσει το σπίτι της. Θα κάνει όλες τις δουλειές. Θα ζυμώσει, θα πλύνη, θα φρουκαλίση—καθώς λένε—θα μπαλώση, θα κουμαντάρη τα ζώα, θ' ανάψη το φούρνο, θα κουβαλήση το νερό, θα τοιμάση το φαγι που θα φάνε το πρωί (στα χωριά τρώνε και πίνουν προτού ξεκινήσουν για τη δουλειά) θα τοιμάση και το φαγι που θα πάρουν στη δουλειά, θα βολέψη τους γέρους (πεθερικά, γονιούς) και σαν έρθη η ώρα της δουλειάς θα πάρη την τσάπα στα χέρια και στη ράχη το μωρό της—αν έχη—, και θα ξεκινήση με τον άντρα για τη δουλειά. Γι' αυτές όλες τις δουλιές όχι μόνο δεν τη θεωρεί ο άντρας οικονομικό συντελεστή, μα ούτε δίνει την παραμικρή σημασία στη δουλειά της απλώς μονάχα γιατί είναι γυναίκα και πιστεύει πως η δουλειά της γυναίκας δεν μπορεί ποτέ να είναι αξια λόγου. Γι' αυτό τη γυναίκα του τη θεωρεί σαν πλάσμα κατώτερο από τον έαυτό του και κατώτερο από κάθε άρσενικόν άνθρωπο. Είναι γι' αυτόν ένα είδος υποζώο που του χρειάζεται για τις δουλιές. Έτσι το κατώτερο αυτό πλάσμα δε μπορεί ναχή θέληση δική του ούτε καμιά πρωτοβουλία. Σε κάθε περίπτωση ενεργεί με ξένη συνείδηση, με τη συνείδηση του άντρα. Μπροστά στην άπόλυτη κυριαρχία εκείνου αυτή δείχνει δουλική υποταγή. Πολλές φορές ο έγωϊσμός του άντρός φτάνει σε σημείο που ούτε καν της άνακονώνει τις σκέψεις του σε ζητήματα του σπιτιού των. Έτσι λ. χ. πουλάει το γέννημα, το λάδι, το κρασί, τον καπνό, τα ζωντανά, κάνει αγορές ή καταπιάνεται σε καμιά επιχείρηση στο χωριό και για όλα αυτά όχι μόνο δε ζητάει και τη γνώμη της γυναίκας του, μα ούτε καν της δίνει λογαριασμό. Απλώς μονάχα μπορεί να της πη στο τέλος τι πούλησε και τι αγόρασε δίχως καμιάν άλλη εξήγηση.

Και ύστερα από την τέτια ταπεινωτική θέση που στέκει η γυναίκα του χωριού απέναντι στον άντρα, γεννιέται σε όλους μας μια άπορία. Τάχα να γεννιέται μέσα στη ψυχή της καμιά αντίδραση και τάχα να υπάρχη μέσα της μια δόση συναίσθησης, ότι είναι κι' αυτή άνθρωπος με δικαιώματα ανθρώπινα στη ζωή; Εγώ νομίζω, πως η σκλάβια αυτή είναι ευχαριστημένη στην κατάσταση που βρίσκεται, γιατί δεν έχει συναίσθηση πως υπάρχει και καλύτερη ζωή. Η γυναίκα του χωριού τρομερά καθυστερημένη, απόκληρη του πολιτισμού και αναλφάβητη σχεδόν στο σύνολο, δεν πρέπει να μās φανή παράξενο αν θεωρή τον έαυτό της ευχαριστημένο έτσι όπως βρίσκεται. Δεν πρέπει να μās φανή παράξενο αν δε σκέφτηκε ποτέ της πως αυτή είναι η πραγματική δύναμη στο σπίτι κι' όχι ο άντρας, που δεν υπολογίζει τις χιλιάδες δραχμές που δίνει η δουλειά της γυναίκας του παρά μονάχα δίνει σημασία στα λίγα μετρητά που παίρνει για προίκα της, και αυτά μονάχα λογίζονται σαν εισόδημα. Δεν πρέπει ακόμη να μās φανή παράξενο αν η γυναίκα του χωριού δέχεται μοιρολατρικά τον έγωϊσμό του δυνατού, αφού η άμορφωσιά απ' τη μια

μεριά και ἡ βία τοῦ ἀντροῦ ἀπ' τὴν ἄλλη τὴν κατάντησαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο.

Ἔνα μονάχα πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράξενο και ἐδῶ ἐπάνω εἶναι ὁ κόμπο; τοῦ ζητήματος. Πῶς ὁ φεμινισμὸς πὸν καταπιάστηκε ἴσαμε τώρα μὲ τόσα και τόσα ζητήματα πὸν ἀφοροῦν τὴν Ἑλληνίδα και τὰ δικαιώματά της, ἄφησε στὸ περιθώριο τοῦ ἀγῶνα του τὴ γυναίκα τοῦ χωριοῦ. Τὴ γυναίκα αὐτὴ πὸν μπορεῖ νὰ ἐξελιχτῆ σὲ μιὰ δύναμη πρώτης γραμμῆς ἀφοῦ μάλιστα ἀποτελεῖ και τὴν πλειονότητα μέσα στὸ σύνολο. Πῶς ὁ φεμινισμὸς, πὸν ἐδημιούργησε κίνηση και θόρυβο γύρω ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τῆς γυναίκας τῶν πόλεων, δὲν ἐπρόσεξε τὴ δουλεύτρα τοῦ χωριοῦ. Και πῶς ἐπὶ τέλους ὁ φεμινισμὸς πὸν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀνύψωση γενικὰ τῆς Ἑλληνίδας δὲν ἐνδιαφέρθηκε ὅσο ἔπρεπε γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς γυναίκας τοῦ χωριοῦ. Μαντεύω τὴν ἀπάντηση πὸν θὰ δώσουν οἱ γυναικεῖες προσωπικότητες τοῦ τόπου μας. Νὰ τί θὰ πούν : «Μόρφωση, μόρφωση θετική, πρακτική, ἀνθρωπιστική στὴ γυναίκα τοῦ χωριοῦ. Χτύπημα στὸ ἀναλφαριθμὸ μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση. Χτύπημα στὴν ἀγραμματοσύνη τῶν ἐνήλικων μὲ τὴ λαϊκὴ μετεκπαίδευση. Δασκάλοι προσωπικότητες γιὰ τὰ χωριά προσανατολισμένοι σὲ ὅλα τὰ ζητήματα και ἐμπνευσμένοι ἀπὸ μεγάλα ἰδανικά».

Ἔρωτα ! Μὰ ποιὸς θὰ φροντίση γιὰ ὅλα αὐτά ; Γὸ Κράτος ; Νὰ πὸν χρόνια πέρασαν, γενιὲς τῶν γενιῶν διάβηκαν και ἡ ἀμάθεια μὲ τὴν πρόληψη βασιλεύουν στὰ χωριά. Δὲ θάπρεπε τάχα νὰ δημιουργηθῆ κάποια κίνηση ἀπὸ τὸ φωτισμένο φεμινιστικὸ κόσμο τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς Ἑλληνίδας τοῦ χωριοῦ ; Και δὲ θάπρεπε στὴν κίνηση αὐτὴ νὰ πρωτοστατήση ἡ Ἑλληνίδα δασκάλα ; Αὐτὴ, πὸν ἔχει ὅλη τὴ δύναμη στὰ χέρια της, νὰ γίνῃ ὁ ἀληθινὸς ἐκπολιτιστικὸς παράγοντας, αὐτὴ πὸν μπορεῖ νὰ γίνῃ βασίλισσα στὶς ψυχὰς τῶν χωρικῶν, αὐτὴ πὸν μπορεῖ νὰ κατευθύνῃ τὰ πράγματα ἔτσι ὅπως δὲ θὰ μπορούσαν ἴσως ἄλλες περισσότερο μορφωμένες γυναῖκες, μὰ ξένες ὅμως πρὸς τὴ ζωὴ και τὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ. Ἀπὸ τὴ δασκάλα ἐξαρτᾶται τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐπιτυχίας στὸν ἀγῶνα γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς Ἑλληνίδας τοῦ χωριοῦ, φτάνει μόνον νὰ ἐμπνέεται αὐτὴ ἢ ἴδια ἀπὸ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά και νάχη λίγη θέληση. Βέβαια και ἡ Κρατικὴ ἐπέμβαση, πρὸ πάντων στὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα, εἶναι, πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπαραίτητη, μὰ παράλληλα ὁ ἀγῶνας τῶν φεμινιστριῶν και ἡ δράση τῆς δασκάλας εἶναι νομίζω, ἕνας μεγάλος συντελεστής. Μὴν ξεχνᾶμε, τὸ ξαναλέω, πὸς ἡ γυναίκα τοῦ χωριοῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ μέρα μιὰ μεγάλη δύναμη, πρὶν εἶναι νὰ ἔχει τὰ χέρια πὸν θὰ τῆς λύσουν τὰ δεσμὰ τῆς σκλαβιάς και θὰ τῆς ἀνοίξουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της στὸ φῶς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Γιαυτὸ νομίζω πὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀνάπλασης τῆς Ἑλληνίδας τοῦ χωριοῦ πρέπει νὰ τὸ καταπιαστῆ σοβαρὰ ὁ γυναικεῖος ἀγῶνας. Εἶναι ἀπὸ τὰ ζητήματα ἐκεῖνα πὸν ἀπαιτοῦν πολλὴ μελέτη και συστηματικὴ ἐργασία. Εὐχομαι τὸ σημερινὸ μου ἄρθρον νὰ δώσῃ ἀφορμὴ γιὰ συζήτηση.